

Specifika multikulturní péče

Hradec Králové
úterý 20.11.2007

MUDr. Zdeněk Schwarz

PRA HA
PRA GUE
PRA GA
PRA G

Transkulturní přístup – základní fakta

- Migrace je jedním z nejzávažnějších celosvětových problémů
- Zdravotní stav migrantů přináší zdravotní rizika (TBC, HIV, hepatitis, pohlavní choroby...)
- Zdravotní péče o migranty znamená zvýšení nákladů na zdravotní péči a nároků na zdravotníky
- Eurointegrace = navýšení cizinců v ČR - nutnost připravit se na nárůst klientely odlišných kultur (politicky, legislativně, výchovně, vzdělávacím programem, manažersky i zdravotní péčí)
- Migranti jsou vystaveni zvýšenému riziku onemocnění i úmrtí (chybné chápání a interpretování příznaků)

Státní politika

- WHO – Principy práv pacientů v EU (březen 1994)
- Podpora integrace cizinců
- Koncepce integrace cizinců na území ČR
- Usnesení vlády č. 689 ze 7.7.1999 a č. 1266 z 11.12.2000
- Cizinec má povinnost pobývat v ČR řádně zdravotně pojištěn
- Osoby, které nemají v ČR uzavřeno zdravotní pojištění, musí uhradit poskytnutou péči v hotovosti ve smluvních cenách
- Průkazka pojištěnce plní pouze funkci dokladu o uzavřeném zdravotním pojištění, pokud ji pacient nemá – musí zaplatit (proto by jej měl nosit vždy u sebe, jinak policie může udělit pokutu)
- Potřebuje-li kdokoliv akutní, neodkladnou péči, musí mu být poskytnuta (i bez dokladu – předložení kartičky pojištěnce)
- Platba se provádí zásadně až po poskytnutí péče
- Asistenční služba VZP ČR: 221 752 121 nebo 602 268 902

Požadavky

- Respektování kultury pacienta při poskytování zdravotní péče
- Zdravotní péče poskytovaná cizincům a migrantům je regulována zákony a musí ji zdravotníci znát a dodržovat, ale existují situace, které tyto zákonné normy neřeší, proto se mohou stát předmětem konfliktů, sporů i případně žalob – jedná se o některé specifické kulturní požadavky nebo rituální praktiky (např. ty, které souvisí s jídlem, vyšetřováním a prováděním diagnosticko terapeutických výkonů nebo náboženské rituály v době hospitalizace a při úmrtí, odmítání tkání i částí těla nebo krve, odmítání pitvy nebo problematika porodů a péče o novorozence atd.)

Základní informace

- Za cizince se považuje osoba, která nemá české státní občanství.
- V r. 2005 bylo v ČR evidováno dlouhodobě nebo trvale usazených víc než **280 000** cizinců (z toho bylo **40%** žen).
- Cizinci tvoří v ČR celkem **2,7%**, proto patříme k zemím s nízkým podílem cizinců (Švýcarsko 30%, Německo, Rakousko a Belgie 8-10% a Francie, Nizozemí a Spojené království 4-7%).
- Nejvíce jsou zastoupeni skupiny v mladším produktivním věku (**20-39 let**)
- Od 1.5.2004 občané EU/EHP a Švýcarska nejsou z hlediska zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, považováni za cizince a v souladu s tímto zákonem mají stejné právní postavení jako občané ČR a mají tak volný přístup na trh práce

Složení cizinců v ČR

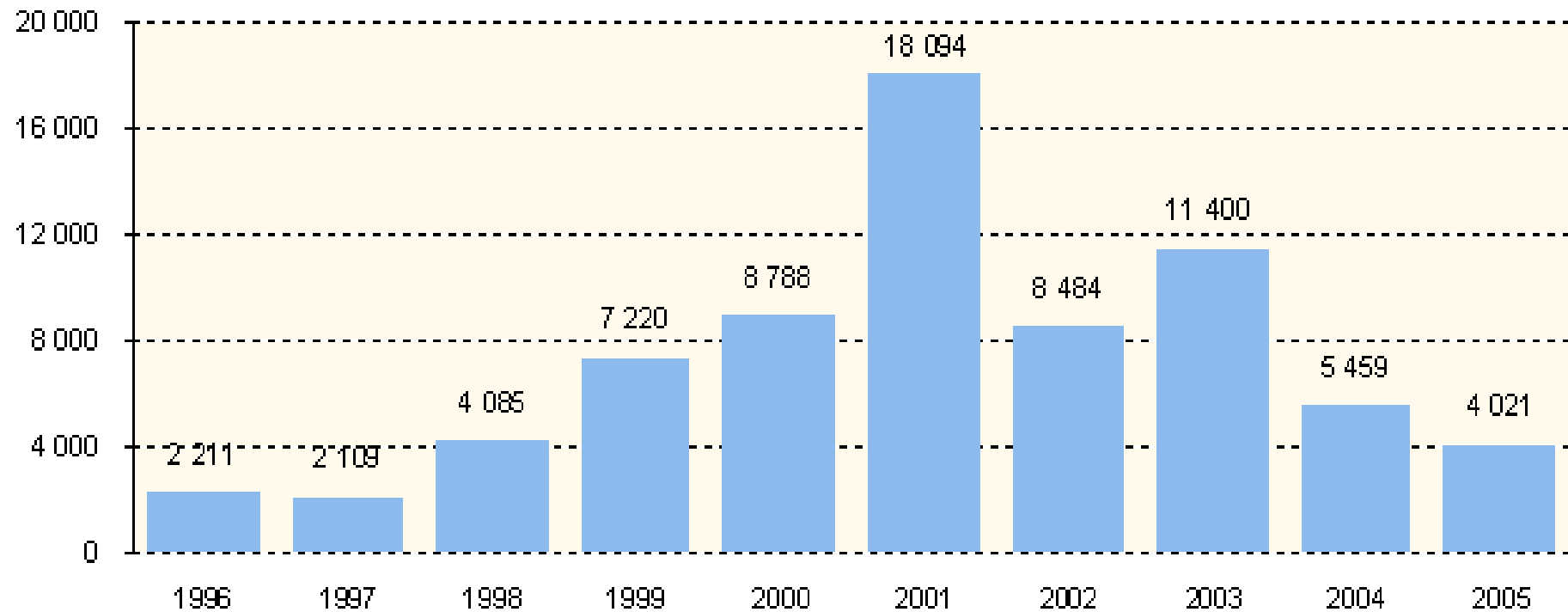
Ukrajinci	30%	(Praha, StčK a JMK)
Slováci	17,7%	
Vietnamci	13,2%	(česko-německé pohraničí)
Poláci	6,4%	
Rusové	5,9%	(Praha, StčK a KVK)

Více než 45% uvádí jako hlavní důvod zaměstnání

VÝVOJ POČTU ŽADATELŮ O AZYL V ČR

DEVELOPMENT OF THE NUMBER OF ASYLUM SEEKERS IN THE CR

Zdravotní péče o cizince (r. 2005)

- V nemocnicích poskytnuta péče **66 852** cizincům (nárůst oproti r. 2004 o 6 108 osob), z toho 32 242 cizinců bylo z EU
- **15,8%** Slováci
- **14,4%** Ukrajinci
- **10,2%** Němci
- **9,5%** Vietnamci

- **43,6%** ošetřeno v Praze, **10,6%** v JMK a **7,9%** v StČK
- Celkové náklady na cizince činily **366 463 000,-Kč** (nižší než v r. 2004!)
- Úhrada v hotovosti činila **30,1%**
- Celkem uhrazeno **80%** nákladů
- Celkem bylo v ČR hospitalizováno **2 458 tis.** osob, z nichž cizinci činili pouze **0,4%!**

Nejčastěji se vyskytující specifické skupiny

- **Římskokatolická církev**

½ všech křesťanů světa (1 114 966 000 členů - pokřtěných katolíků), v ČR se k ní hlásí 2 740 780 obyvatel (tj. 26,8 %)

- **Českobratrská církev evangelická (protestanti)**

v ČR se k ní hlásí 117 212 obyvatel

- **Judaismus = židovství**

v ČR se k němu přihlásilo 356 000 lidí

- **Islám = muslimové**

na celém světě je 1,2 - 1,5 mld. jeho vyznavačů (méně než 20 % tvoří Arabové), v ČR se k němu přihlásilo 3700 lidí.

- **Hinduismus**

Na světě jej vyznává 900 milionů lidí, v ČR jen cca 770 lidí + asi 300 lidí je v Hare Kršna

- **Buddhismus = součástí hinduismu**

na světě jej vyznává 230 - 500 milionů lidí

- **Svědkové Jehovovi = není církev**

počet ve světě se odhaduje na 6 milionů, v ČR se k nim hlásá cca 24 tisíc lidí

Římskokatolická církev

- Křest může vykonávat kterákoliv osoba bez přítomnosti kněze (lékař, zdr. sestra), ale musí to **zaznamenat do chorobopisu** a informovat rodinu i kněze
- Podporuje pomazání nemocných (olejem na několika místech) = svátost nemocným (zdroj síly na uzdravení nebo příprava na smrt), kterou však můžou vnímat odlišně (nutno nejdříve vysvětlit pacientovi smysl pomazání)
- Pomazání může přecházet zpověď a svaté přijímání (kněz nebo pověřená osoba)
- Všeobecně **přijímá medicínské procedury vč. transplantací, pitev, biopsií a amputací.**
- Zakazují kontrolu porodnosti, sterilizaci a potraty (i když je ohrožen život matky)

Evangelická církev

- **Nemá výhrady vůči medicínským procedurám**
- **Nemá výhrady vůči pitvě** a terapeutickým potratům
- Nesouhlasí s potraty na přání
- Neomezuje ve stravování
- Nedoporučuje svatby a početí potomka při výskytu závažných fyzických nebo psychických defektů
- Sterilizaci nechávají na svobodném rozhodnutí jedince
- Děti se křtí 6. – 8. týden po narození
- Požehnání a pomazání před smrtí na přání člena církve

Judaismus

- = židovské náboženství: ortodoxní, konzervativní a reformní
- Vyžaduje aby vyhledávali **kvalifikovanou medicínskou péči**
- Mohou užívat léky, přijímat krev a vakcíny
- Uznávají biopsii a amputaci
- Ortodoxní židé vyžadují, **aby se vše vrátilo do země – odmítají transplantaci a pohřbívají amputáty**
- Výhrady k pohřbu žehem (**odmítají kremaci**)
- **Méně přísné skupiny souhlasí s pitvou, ale nesmí být odejmuty orgány**
- Tělo zemřelého je rituálně omýváno v pohřebním ústavu
- **Potrat na požádání je nepřípustný**, ale při ohrožení života matky je dovolen
- **Ortodoxní a konzervativní nejí vepřové maso a maso měkkýšů i kombinaci masa s mléčnými výrobky**
- Obřízka = znamení abrahámovského svazku mezi Bohem a jeho lidem (vykonává ji 8.den života u chlapců židovský lékař „mohel“-rituální obřezavač)
- Pro zbožného Žida je celý život bohoslužbou (ranní motlitba – šacharit, noční motlitba a motlitby při jídle)
- **Sabat** = sobota (od pátečního večera do sobotního západu slunce), ctí **ortodoxní židé – mohou odmítnout hospitalizaci i lékařský zákrok pokud to není nevyhnutelné pro záchranu života**

Islám

- Muslimský pacient **je značně odlišný** od našeho běžného
- Proto je **kladen důraz na dobrou komunikaci s nimi**
- **Modlí se 5x denně** (před východem slunce, v poledne, odpoledne, při západu slunce a večer po západu slunce)
- Každá **modlitba je spojena s povinností omývat se** (vypláchnutí úst, očí, uší, ruce po lokty a nohy po kolena)
- **Před modlícím se nesmí projít – urážka** (pouze za jeho zády procházet a nevšímat si ho)
- Každý pátek společná modlitba – modlitebna (nesmí sloužit k jiným účelům)
- **Nemocný člověk se modlí jen 3x** (před východem sl., polední a odpolední naráz, při západu sl. a večerní také spojit) a omývání může být vzhledem k zdravotnímu stavu jen symbolická (tajammum)
- Klíčové jsou **modlitební koberec a korán – nesmí se na něj nic pokládat**
- A **nesmí se na něj sahat znečištěnou rukou od krve nebo moči**
- **Amulet – citáty z koránu – neměl by být snímán pokud ho pacient vyžaduje**
- **Ramadán** = od konce září když se na severní obloze objeví srpek nového měsíce – půst (nejíst a nepít) měsíc od východu do západu slunce, **odmítají i léky. V současné době je toto období spojeno s nárůstem péče (přejídání, nakupování, nehody...)**

Islám - pokračování

- Nejedí vepřové maso, pokrmy na sádle, ostatní maso pouze ze zvířat speciálně poražených (halal nebo zabiha) – podříznutí za živa a vykrvácení. Jedí šupinaté ryby a některé měkkýše. **Nepijí alkohol** a ani nepřipravují jídla na alkoholu. Převládá drůbeží a hovězí maso. Vyhýbají se mletému masu.
- Návštěvy příbuzných – společná modlitba za uzdravení nemocného, ženy se starají o nemocného a vyžadují uvařit přímo na pokoji (lihové vařiče) jídlo, které mu pomůže...vč. tradičního čaje nebo kávy.
- **Porod je specifický –nejprve dítě vykoupat a pak podat matce, do pravého ucha pošeptat výzvu k modlitbě a do levého začátek modlitby.** Jméno dostává 7.den, ostříhají ho dohola a vlásky zváží (stejně množství stříbra a zlata se rozdává chudým). Obětuje se ovce. Obřizka chlapců se provádí v 7-12 letech.
- Připouští kontrolu porodnosti
- Potrat povolen při ohrožení zdraví nebo života matky, po znásilnění do 120. dne stáří plodu
- **Ženu pacientku může vyšetřit a léčit žena – lékařka, v případě, že je jen lékař, tak musí požádat manžela o výjimku a vyšetřit v jeho přítomnosti.**
- Ženy jsou osvobozeny od rituální modlitby po dobu 10 dnů po porodu a 5-6 dnů po menstruaci (doba potřebná pro její „očistění“)

Islám - pokračování

- Jsou **povoleny všechny prostředky k záchraně života** (transfuze vč. krve dárců neislámského náboženství)
- **Neexistuje povinnost pokračovat ve výkonech za každou cenu a prodlužovat utrpení nemocného (odpojit přístroje)**
- **Nedovoluje eutanázii**
- Islám je proti homosexualitě (onemocní-li někdo AIDS bez sexuálního kontaktu, léčí ho stejně jako jiné nemocné) - ?
- **Umírající by měl sedět nebo ležet s tváří obrácenou k Mekce** (Makkah al-Mukarramah – Saudská Arábie) – otočit postel, **přítomnost rodiny a duchovních u lůžka umírajícího muže, u ženy jen pokud to je jejím přáním.** Rituál (recitují do ucha pasáže z Koránu, po smrti ihned tělo zakryjí, poté umývají a oblékají do rubáše - mohou vykonat v nouzi i nemuslimové – zdravotníci). Pohřeb nutno udělat co nejdříve a zakazují kremaci žehem.
- **Smrt = smrt mozku, proto připouští transplantaci a darování orgánů, ale pouze se souhlasem dárce za jeho života nebo jeho rodiny**
- **Pitva je zakázána, protože tělo patří pouze Alláhu. Islám povoluje pitvu z důvodu objasnění příčiny smrti (násilné) v zemi, kde to zákon stanovuje. Nutno vysvětlit pozůstalým** a po pitvě zahajuje rituální příprava těla na pohřbení a často vyžadují rychlou přepravu těla do své země.

Buddhismus

- Buddhisté se vyhýbají extrémům – vztahuje se to i na **užívání léků**, transfuzi krve a vakcinaci
- Neodpouští odnětí života, ale **u nevléčitelných přípouští eutanázii** a za jistých okolností potrat
- Souhlasí s pohřbíváním **do země i kremací**
- **U lůžka zemřelého vykonávají náboženské zpěvy**
- Čistotnost
- Nemají žádné stravovací restrikce, ale **někteří jsou přísní vegetariáni**
- **Nepožívají alkohol, drogy a nekouří**
- Uctívají různé svátky, ve kterých **odmítají léčebné procedury a vyšetření**

Svědkové Jehovovi

- Odmítají krevní transfuzi a dostávají se do konfliktu, přitom to je jako **odmítnutí léku, což může kdokoliv** a také tak činí
- Odmítají očkování
- **Pomáhají zlepšit vztah lékaře a pacienta**
- **Podporují pohyb pro zdraví**
- **Odmítají steroidy pro „zkrášlení“ těla**
- **Odpor k alkoholu a drogám**
- Odmítají předmanželský sex
- Slibují nový zdraví svět

Doporučené postupy

- Kterýkoliv pacient či jeho příbuzní mohou žádat duchovní podporu
- Všichni lidé mají právo o svých duchovních přesvědčeních nemluvit a neodkrývat je druhým
- Zdravotníci můžou získat údaje o duchovních přesvědčeních pacienta jako součást celkové anamnézy
- Velmi často se informace týkají pouze příslušnosti pacienta k církvi
- Nemůžeme předpokládat, že pacient bude všechny praktiky jeho církve dodržovat
- Interpersonální komunikace (kulturní vlivy, umění naslouchat)

Problémy při poskytování péče cizincům

- Jazyková bariéra a tím i nedostatek informací může vyvolat frustraci, strach, úzkost, hněv, smutek a mnoho dalších emočních stavů
- **Nedostatek informací může vést k nedodržení léčebného režimu, nesprávnému plnění instrukcí až ke vzniku komplikací**
- Vyšší standard x nižší standard péče i prostředí
- Zlozvyky českého zdravotnictví (nedostatečná komunikace s pacienty a příbuznými, pacient je partner nikoliv podřízený atd.)

Anamnéza

- Etnicita – poznání etnické příslušnosti usnadní pochopit potřeby pacienta
- Jazyk – velmi důležité pro zdárnou léčbu – tlumočnick
- Náboženské a duchovní potřeby – pochopení víry a potřeb, které z ní vyplývají
- **Model rodiny – kdo v rodině rozhoduje** (matka nebo otec) a jaké mají zvyky (přítomnost při umírání)
- **Stravovací návyky** – muslimové nejí hovězí maso, ortodoxní židé nemísí maso a mléčné výrobky, příslušníci některých národů záměrně nejí, aby vyčistili tělo, vegetariáni atd.
- Názory na zdraví – některé národy si uvědomují, že chorobné změny jsou trestem, kletbou nebo výsledkem nerovnováhy s přírodou a důsledek nesprávné životosprávy

Použité zdroje

- Webové stránky MPSV o integraci cizinců
- Cizinci v ČR 2006 – ČSÚ
- Multikulturní ošetřovatelství ve vzdělávání sester na středních a vyšších zdravotnických školách – UP Olomouc (2002)
- Závěrečná zpráva k projektu za r. 2002/2003 – UP Olomouc
- Analýza zdravotní péče o cizince v ČR – IZPE Kostelec/Čl
- Průvodce systémem zdravotní péče ČR – IZPE Kostelec/Čl

Děkuji za pozornost

